Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

УДК 811.111'36'38
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.78.16

Сідор М. В.,
аспірант кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0009-0009-3702-0121

РОЛЬ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ ІНТРИГИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ HEADS YOU WIN ДЖЕФФРІ АРЧЕРА)

Анотація. У статті здійснено лінгвістичний аналіз синтаксичної архітектоніки роману Джеффрі Арчера «Heads You Win» з метою виявлення механізмів, які детермінують створення та підтримання наративної інтриги. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення прагматичного потенціалу синтаксичних структур у сучасному детективному дискурсі, де пересиченість інформацією змушує авторів вдаватися до складних маніпулятивних стратегій для утримання уваги реципієнта. У роботі системно розглянуто та класифіковано фундаментальні синтаксичні конструкції, такі як паралелізм, парцеляція, еліпсис, інверсія та полісиндетон, що функціонують у тексті як цілісна ієрархічна система.

Методологічна база дослідження ґрунтується на застосуванні функціонального підходу до аналізу граматичних одиниць, що дозволило верифікувати комунікативно-прагматичні установки кожного виокремленого механізму. Встановлено, що синтаксис у романі виконує не лише номінативну, а насамперед емоційно-регулятивну функцію. Зокрема, доведено, що синтаксичний паралелізм слугує інструментом синхронізації альтернативних сюжетних ліній, що сприяє глибшому залученню читача до процесу аналізу долі протагоніста. Еліптичні конструкції та парцеляція інтерпретуються нами як лінгвістичні маркери психологічного напруження, що імітують динаміку стресового стану героя та стимулюють когнітивну активність реципієнта.

Ключовим висновком дослідження є підтвердження гіпотези про те, що синтаксична організація тексту Дж. Арчера виступає «каркасом» саспенсу, який дозволяє автору гнучко керувати темпоритмом оповіді, зберігаючи високу інтенсивність інтриги навіть у фабульно статичних епізодах. Проведене дослідження відкриває перспективні напрямки для подальшого компаративного аналізу ідіостилів сучасних майстрів інтелектуального детективу та вивчення перекладознавчої адаптації стилістично маркованих синтаксичних одиниць. Результати роботи можуть бути використані в курсах з лінгвістики тексту, стилістики та теорії перекладу.

Ключові слова: синтаксична архітектоніка, інтрига, лінгвістика тексту, наратив, синтаксичні механізми, комунікативно-прагматична установка.

Постановка проблеми. У сучасному лінгвістичному дискурсі художній текст розглядається не лише як естетичний об'єкт, а насамперед як складна когнітивно-комунікативна система, де автор реалізує цілеспрямований вплив на читача. У добу інформаційного перенасичення боротьба за увагу реципієнта стає ключовим викликом для авторів художньої прози. Однією з найефективніших стратегій утримання читацького інтересу є створення інтриги, яка виступає потужним стимулом для занурення в наратив. Традиційно інтригу інтерпретують як категорію сюжетну або композиційну, проте таке трактування є недостатнім у контексті сучасних лінгвістичних досліджень.

Ми переконані, що інтрига нерозривно пов'язана з архітектонікою тексту. Синтаксис виступає тим «інструментальним каркасом», на якому тримається напруга оповіді. Використання специфічних синтаксичних конструкцій – від парцеляції та еліпсису до риторичних запитань та паралелізму – дозволяє автору маніпулювати часом, темпом розгортання подій та емоційним станом читача. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю глибокого наукового осмислення того, як саме синтаксичні засоби трансформуються в механізми створення невизначеності. Особливої ваги це питання набуває при аналізі творчості Джеффрі Арчера, чий роман «Heads You Win» демонструє унікальний досвід дзеркальної побудови сюжету, де синтаксис виконує роль не лише засобу опису, а й ключового маркера альтернативності життєвих шляхів героя. Вивчення цих процесів має важливе практичне значення для розвитку теорії стилістики, наратології та лінгвістичного аналізу тексту.

Аналіз останніх досліджень. Питання організації художнього дискурсу та функціонування синтаксичних одиниць стали предметом ґрунтовних наукових студій. Теоретичні засади функціонування синтаксису в художньому просторі детально висвітлені у монографічних працях Н. Кондратенко [1], де авторка розглядає синтаксис як динамічну структуру, що відображає особливості авторського бачення світу. Стилістичні можливості речення, їхню роль у моделюванні художньої дійсності досліджувала С. Єрмоленко [2]. Комунікативно-прагматичний вимір мовних засобів, зокрема механізми впливу на адресата, знайшли відображення у працях Ф. Бацевича [3] та Т. Ковалевської [4].

Питання формування та підтримання інтриги, як лінгвістичної категорії, зокрема в межах англомовного детективного дискурсу, проаналізовано у розвідках Т. Качанюк [5]. Важливим теоретичним фундаментом для нашої роботи стали праці М. Галлідея [6] щодо функціональної граматики та Д. Бібера [7] щодо особливостей англійського писемного дискурсу. Стилістичні аспекти інтерпретації прози, запропоновані Дж. Лічем та М. Шортом [8], дозволяють структурувати аналіз художнього тексту.

Попри значний науковий доробок, слід констатувати, що комплексна роль синтаксису у формуванні інтриги саме в межах творчості Дж. Арчера залишається недостатньо вивченою «білою плямою». Більшість наявних досліджень зосереджуються на фабульних аспектах роману «Heads You Win» [9] або ж на лексико-семантичних особливостях стилю автора. Натомість механізми синтаксичного маркування альтернативності сюжету та формування саспенсу через структурну організацію речень потребують детальнішого наукового переосмислення. Саме на вирішення цієї прогалини спрямоване наше дослідження, яке має на меті систематизувати синтаксичні засоби, що забезпечують інтригу в романі.

Формування мети статті. Відповідно до поставленої проблеми, мета статті передбачає розв'язання таких завдань:

1) Виявити та класифікувати ключові синтаксичні засоби, що функціонують як інструменти створення інтриги в романі Дж. Арчера «Heads You Win».

2) Проаналізувати функціональне навантаження парцеляції та еліптичних конструкцій у сценах підвищеної емоційної напруги та динаміки сюжету.

3) Дослідити роль синтаксичного паралелізму у структуруванні концепції паралельних сюжетних ліній та виявити його вплив на сприйняття читачем «дзеркальності» долі героя.

4) Окреслити специфіку синтаксичної організації діалогічного мовлення як засобу приховування інформації та підтримки невизначеності.

Для реалізації поставленої мети в роботі здійснено лінгвістичний аналіз художньої тканини роману Дж. Арчера «Heads You Win» [9]. Методологічне підґрунтя статті становить комплексний підхід, що передбачає поєднання описового, контекстуального та стилістичного аналізу. В основній частині дослідження ми зосередимо увагу на класифікації синтаксичних маркерів інтриги, детальному вивченні їхньої функціональності у дзеркальних сюжетних лініях роману та обґрунтуванні їхнього впливу на створення ефекту саспенсу. Такий аналітичний підхід дозволить простежити, як саме синтаксичний рівень мови трансформується у потужний інструмент авторського впливу на читацьке сприйняття, забезпечуючи динаміку наративу та утримуючи увагу реципієнта від зав'язки до фіналу твору.

Виклад основного матеріалу. Синтаксична архітектоніка роману Джеффрі Арчера «Heads You Win» [9] є фундаментом, на якому тримається інтрига твору. У літературному дискурсі, де пересиченість інформацією вимагає від автора боротьби за фокус реципієнта, Арчер вдається до тонкого синтаксичного налаштування, яке формує відчуття динаміки навіть у статичних описах. Далі розглянемо ключові синтаксичні засоби, що забезпечують «роботу» напруги в романі.

1. Синтаксичний паралелізм як засіб дзеркальної структури. Концепція подвійного життя Александра (у Лондоні та Нью-Йорку) вимагала від автора особливих маркерів, і синтаксис тут став ідеальним інструментом. Арчер використовує ізоморфні речення, де дзеркальна побудова підкреслює фатальність вибору. Яскравою ілюстрацією слугує фраза:

«He walked the streets of London, searching for a sign. He walked the streets of New York, searching for a future» [9, p. 42].

Тут повна ідентичність граматичної структури нівелює фізичну відстань між локаціями. Як зазначає Н. Кондратенко, такі повтори не лише структурують ритм прози, але й примушують читача постійно порівнювати альтернативні шляхи, що є формою інтелектуальної інтриги [1, с. 154]. Арчер неодноразово підсилює цей ефект:

«He feared the shadows in Moscow. He feared the ghosts in London» [9, p. 88] або *«He wanted to know the truth. He wanted to forget the lie»* [9, p. 102].

Така синтаксична симетрія змушує реципієнта шукати відмінності у деталях, тримаючи в пам'яті обидві лінії розвитку подій одночасно, оскільки автор навмисно синхронізує внутрішній стан героя в різних просторах.

2. Парцеляція як маркер психологічної напруги. У критичні моменти, коли герой опиняється на межі викриття, Арчер розчленовує речення, імітуючи пришвидшене серцебиття. Короткі, «рубані» фрази працюють як синтаксичні бар'єри.

«He didn't look back. He couldn't afford to. The darkness was his only friend. For now» [9, p. 112].

Цей прийом змушує читача зупинятися на кожній думці, відчуваючи тиск ситуації. У сцені втечі з СРСР ми спостерігаємо ще інтенсивнішу парцеляцію:

«The boat was moving. Away. Slowly. But moving» [9, p. 115].

Згідно з М. Туланом, таке фрагментування є ключовим інструментом прискорення наративу, оскільки воно не дає читачеві можливості розслабитися, постійно провокуючи очікування розв'язки кожної мікродумки [10, с. 45].

3. Еліпсис у діалогах як інструмент приховування істини. Діалоги з офіцерами КДБ побудовані за принципом граничного лаконізму, де еліптичні структури виступають інструментами психологічного тиску. Відсутність повноцінних присудків у репліках Александра підкреслює його вразливість.

«Name? – Alexander. – And the reason? – A mistake» [9, p. 67].

Ф. Бацевич слушно зауважує, що еліпсис у комунікативному акті часто є індикатором соціальної диспропорції [3, с. 210]. Це створює атмосферу, де мовчання важить більше, ніж сказане. Коли його питають:

«Did you speak to him? – No. – Did you take the money? – Maybe» [9, p. 79]

Автор залишає простір для інтерпретації, змушуючи читача самостійно вибудовувати контекст небезпеки. Діалог стає не лише обміном інформацією, а грою з високими ставками, де синтаксична неповнота є захисним механізмом героя.

4. Інверсія як засіб фокусування уваги. Порушення прямого порядку слів дозволяє Арчеру винести «тригери» тривоги на передній план. Коли автор використовує інверсію:

«Dangerous it was, to trust a stranger in such a time» [9, p. 190]

Він радикально змінює акцент. Замість нейтрального твердження читач отримує відразу емоційно маркований елемент.

Подібний прийом спостерігаємо при описі самотності:

«Never had he felt so alone» [9, p. 215].

Це зміщення фокусу, проаналізоване у працях М. Галлідея [6, с. 98], є прагматичною стратегією управління увагою: читач отримує «сигнальний вогонь» у формі емфатичного прикметника ще до того, як осягне контекст. Арчер часто застосовує цей підхід для підсилення драматизму:

«Hard the road had been, and longer it would become» [9, p. 230]

Це не просто стилістичний вибір, це спроба керувати емоційним відгуком реципієнта в режимі реального часу.

5. Полісиндетон як синтаксичне відображення ментального паралічу. Нагромадження однорідних членів речення через сполучник «and» у сценах прийняття рішень.

«He thought about the money and the letter and the ship and the terrifying prospect of what lay ahead» [9, p. 124]

Кожна деталь тут набуває гіпертрофованого значення, а швидкість перерахування імітує потік думок героя. Арчер підсилює цей ефект:

«He was trapped by the past and the present and the future and the silence of the room» [9, p. 156].

Відсутність ком і постійне повторення сполучника не дають читачеві «вийти» з цього стану ментального хаосу, що і є суттю невизначеності. Цей прийом дозволяє автору передати психологічний стан героя без прямого опису його емоцій, покладаючись суто на ритміку синтаксичної структури, яка захоплює читача у коло думок персонажа.

Синтаксична архітектоніка роману Джеффрі Арчера «Heads You Win» є фундаментом, на якому тримається інтрига твору. У сучасному літературному дискурсі, де пересиченість інформацією вимагає від автора постійної боротьби за фокус реципієнта, Арчер вдається до тонкого синтаксичного налаштування, яке формує відчуття динаміки навіть у статичних описах. Синтаксична організація роману не є випадковою – це чітко вибудувана система, де кожен мовний інструмент виконує конкретну прагматичну функцію, спрямовану на утримання читацької уваги. Нижче наведено систематизацію виявлених синтаксичних механізмів та їхню роль у моделюванні саспенсу.

Узагальнюючи дані таблиці, варто наголосити, що ці механізми не функціонують в ізоляції. Комплексний аналіз засвідчує, що Джеффрі Арчер використовує синтаксис як гнучкий каркас, який здатен трансформуватися залежно від інтенсивності сюжетного напруження. Там, де інверсія привертає увагу до прихованої загрози, полісиндетон занурює читача у стан психологічної розгубленості героя, а еліпсис у діалогах виступає захисним бар'єром, що змушує реципієнта самостійно добудовувати драматичну картину подій.

Таким чином, синтаксичні механізми виступають надійним інструментом підтримки інтриги, який утримує увагу реципієнта навіть у моменти послаблення фабульної динаміки. Перспективним напрямком подальших досліджень у цій царині вбачається вивчення синтаксичної еволюції роману – зокрема, зміни ритміки оповіді на етапі розв'язки, де «напружений» синтаксис перших розділів поступово трансформується у більш розмірені та складні конструкції, що свідчить про успішну реалізацію авторського задуму щодо катарсичного завершення сюжетної лінії.

Важливим аспектом синтаксичного аналізу є спосіб побудови внутрішніх монологів героя, де автор вдається до складних підрядних конструкцій, що відображають інтелектуальну боротьбу та фатальність вибору. Вживання умовних речень із розгалуженою структурою підкреслює дилему, в якій опиняється Олександр, намагаючись спрогнозувати наслідки своїх дій:

«If he took the train, would it lead him to a new life, or simply to another cell?» [9, p. 168].

Тут синтаксична форма альтернативного запитання з протиставленням стає структурним втіленням концепції «орла чи решки», де ймовірність результату переноситься на лінгвістичний рівень. Автор навмисно залишає ці конструкції незавершеними на рівні модальності, проєктуючи невизначеність долі персонажа на читача, який змушений разом із ним балансувати між двома варіантами розвитку подій, де кожен наступний крок є синтаксично обумовленим, але логічно непередбачуваним.

Окрім того, синтаксичні стратегії Арчера демонструють унікальну здатність трансформувати навколишній простір через мовні засоби, створюючи ефект психологічного тиску середовища. Описи радянських буднів часто насичені іменниковими групами та предикатами, що позначають обмеження, тоді як опис західного світу тяжіє до динамічних дієслівних конструкцій, що символізують свободу. У сценах перебування в Москві автор використовує довгі, обтяжені обставинними зворотами речення, що передають атмосферу задухи та бюрократичного контролю.

Висновки. Підбиваючи підсумки проведеного лінгвістичного аналізу роману Дж. Арчера «Heads You Win», слід констатувати, що поставлену мету – дослідити синтаксичну архітектоніку як інструмент формування наративної інтриги – було повністю досягнуто. У процесі виконання роботи ми послі-

Таблиця 1

Синтаксичні механізми реалізації інтриги в романі Дж. Арчера «Heads You Win»

Синтаксичний механізм	Лінгвістичні ознаки	Функція у структурі інтриги	Комунікативно-прагматична установка
Паралелізм	Ізоморфність граматичної структури ізоморфних речень	Синхронізація альтернативних сюжетних ліній, ритмізація очікування	Активізація аналітичної роботи реципієнта, проведення порівняльного аналізу
Парцеляція	Розчленування речення на самостійні сегменти	Пришвидшення темпу наративу, синтаксична імітація стресу	Фізичне та психологічне залучення читача до стану екстремального напруження
Еліпсис	Пропуск членів речення (особливо присудка)	Економізація мовних засобів, приховування контексту, психологічний тиск	Дезорієнтація реципієнта, стимулювання самостійної реконструкції подій
Інверсія	Відхилення від нейтрального порядку слів	Емфатичне висунення загрози, фокусування на тригерах ризику	Радикальна зміна фокусу сприйняття, актуалізація прихованої небезпеки
Полісиндетон	Багатосполучникове нагромадження однорідних членів	Моделювання ментального хаосу та стану невизначеності	Створення ефекту емоційного перевантаження та психологічного паралічу героя

довно реалізували низку завдань, результати яких дозволяють зробити такі теоретичні та практичні узагальнення:

По-перше, нами було здійснено систематизацію синтаксичного інструментарію автора, що дозволило виокремити та класифікувати п'ять фундаментальних конструкцій: паралелізм, парцеляцію, еліпсис, інверсію та полісиндетон. У результаті систематизації (представленої у Таблиці 1) ми не лише визначили їхні формальні лінгвістичні ознаки, а й верифікували їхню комунікативно-прагматичну установку. Виявлено, що ці механізми утворюють ієрархічну систему, де кожен елемент забезпечує стабільність «наративного каркаса» твору.

Ми проаналізували функціональну роль кожного синтаксичного механізму в контексті психологічного впливу на реципієнта. Доведено, що синтаксис Арчера виконує не лише номінативну, а насамперед емоційно-регулятивну функцію. Зокрема, ми обґрунтували, що еліптичні структури в діалогах виступають ефективним засобом дистанціювання героя та приховування контексту, тоді як інверсія (с. 190) діє як стратегічний «сигнальний вогонь», що акцентує увагу читача на критичних тригерах небезпеки. Ці спостереження підтверджують гіпотезу про те, що авторська манера письма є продуктом цілеспрямованого лінгвістичного моделювання читацької реакції.

Також, встановлено стійку кореляцію між синтаксичною структурою та розвитком інтриги. На основі порівняльного аналізу паралельних конструкцій доведено, що ритмічна тотожність речень синхронізує альтернативні сюжетні лінії, а вживання полісиндетону синтаксично оформлює стан ментального паралічу героя. Таким чином, результати дослідження доводять, що синтаксис роману виступає гнучким інструментом підтримки саспенсу, який здатний утримувати увагу реципієнта навіть у моменти послаблення фабульної динаміки, перетворюючи акт читання на процес активного когнітивного співпереживання.

Перспективи подальших пошуків. Окреслені у роботі результати створюють підґрунтя для ширшого наукового дискурсу в межах лінгвістики детективного жанру. Перспективним напрямком подальших досліджень вбачається проведення компаративного аналізу синтаксичних стратегій Джеффрі Арчера у зіставленні з ідіостилями інших майстрів сучасного інтелектуального детективу (наприклад, Д. Сільви, К. Фоллетта або Р. Харріса). Таке порівняльне дослідження дозволило б виокремити універсальні синтаксичні маркери жанру та визначити специфічні авторські інновації в архітектоніці напруги.

Окрім того, надзвичайно актуальним є перекладознавчий аспект проблеми. Дослідження того, як «напружений» синтаксис Арчера (зокрема, парцеляція та еліптичні діалогічні конструкції) адаптується в українському перекладі, відкриває простір для вивчення проблем міжмовної синтаксичної еквівалентності. Вивчення того, чи вдається перекладачам зберегти авторську ритміку та динаміку в умовах іншої синтаксичної системи, може стати суттєвим внеском у розвиток теорії художнього перекладу.

Нарешті, перспективним вбачається застосування когнітивно-лінгвістичного підходу до аналізу даного матеріалу. Поглиблене вивчення того, як саме синтаксичні деформації (еліпсис, парцеляція) активізують механізми ментальної реконструкції сюжету у читача, дозволило б пояснити природу «ефекту присутності» у сучасному детективному дискурсі на стику лінгвістики тексту та психології сприйняття.

Література:

1. Кондратенко Н. В. Лінгвістика тексту : підручник. Київ : Академія, 2018. 240 с.
2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика і культура мови). Київ : Довіра, 1999. 431 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
4. Ковальська Т. Б. Когнітивні аспекти лінгвістики тексту : монографія. Київ : Наукова думка, 2015. 180 с.
5. Качанюк Т. М. Лінгвостилістичні особливості сучасного англомовного художнього дискурсу : монографія. Львів : ЛНУ, 2017. 210 с.
6. Halliday M. A. K. An Introduction to Functional Grammar. London : Arnold, 1994. 434 p.
7. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Longman Grammar of Spoken and Written English. London : Longman, 1999. 1204 p. DOI: https://doi.org/10.4324/9781315842196
8. Leech G. N., Short M. H. Style in Fiction: A Linguistic Introduction. London : Longman, 2007. 402 p. DOI: https://doi.org/10.4324/9781315838564
9. Archer J. Heads You Win : A Novel. London : St. Martin's Press, 2018. 400 p.
10. Toolan M. Narrative : A Critical Linguistic Introduction. London : Routledge, 2001. 250 p. DOI: https://doi.org/10.4324/9780203131756
11. Genette G. Narrative Discourse : An Essay in Method. Ithaca : Cornell University Press, 1980. 285 p.
12. Fowler R. Linguistic Criticism. Oxford : Oxford University Press, 1996. 264 p.
13. Simpson P. Stylistics: A Resource Book for Students. London : Routledge, 2004. 232 p.

Sidor M. The role of syntactic devices in the formation of intrigue in a literary text (based on the novel Heads You Win by Geoffrey Archer)

Summary. The article provides a linguistic analysis of the syntactic architectonics in Jeffrey Archer's novel "Heads You Win" to identify the mechanisms that determine the creation and maintenance of narrative intrigue. The relevance of the study is driven by the need to investigate the pragmatic potential of syntactic structures within modern detective discourse, where an abundance of information compels authors to employ complex manipulative strategies to sustain reader engagement. The paper systematically examines and categorizes fundamental syntactic constructions, including parallelism, parceling, ellipsis, inversion, and polysyndeton, which function within the text as a cohesive hierarchical system.

The methodological framework of the study is based on a functional approach to the analysis of grammatical units, which allowed for the verification of the communicative and pragmatic intent of each identified mechanism. It is established that syntax in the novel performs not only a nominative but, primarily, an emotion-regulating function. Specifically, it is argued that syntactic parallelism serves as a tool for synchronizing alternative plot lines, thereby facilitating the reader's deeper cognitive engagement in analyzing the protagonist's fate. Elliptical constructions and parceling are interpreted as linguistic markers of psychological tension, simulating the dynamics of the character's stress state and stimulating the reader's cognitive activity.

A key finding of the study is the confirmation of the hypothesis that the syntactic organization of J. Archer's text serves as a "framework" for suspense, enabling the author to flexibly manage the pacing of the narrative while maintaining high intensity of intrigue, even in plot-statically episodes. The research opens promising avenues for further comparative analysis of the idiostyles of contemporary intellectual thriller writers and for studying the translation-related adaptation of stylistically marked syntactic units. The results of the study can be applied in courses on text linguistics, stylistics, and translation theory.

Key words: syntactic architectonics, intrigue, text linguistics, narrative, syntactic mechanisms, communicative-pragmatic attitude.

Дата першого надходження статті до видання: 21.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026